

ESTONIAN | EESTI

sing me in

collective singing in the integration process of young migrants

**Laulmine noorte
pagulaste rühmadega**

Free handbook

www.SingMeIn.eu

Väljaandja

Selle käsiraamatu andis välja Euroopa Kooriühing – Europa Cantat (Weberstrasse 59a, 53113, Bonn, Saksamaa) „Sing Me In” projekti jaoks.

Seda võib tasuta alla laadida, jagada ja välja trükkida.

Partnerorganisatsioonide poolt kirjutatud tekst on litsentseeritud „Creative Commons Attribution 4.0 International Public License” avaliku litsentsiga. Seda võib jagada ja kohandada tingimustel, mis on välja toodud veebilehel <https://creativecommons.org/licenses/by/4.0/>

Tsitaadid, muusikalised näited või pildid võivad olla kaitstud autoriõigustega, mida püüdsime iga juhtumi puhul eraldi välja selgitada.

Projekti partnerid

Projekti „Sing me in” koordinaator on

European Choral Association - Europa Cantat (DE) www.europeanchoralassociation.org

koostöös järgmiste partneritega:

Eesti Kooriühing (EE) www.kooriyhing.ee

Sulasol (FI) www.sulasol.fi

Ung i Kor (NO) www.ungikor.no

ZIMIHC (NL) www.zimihc.nl

Koor&Stem (BE) www.koorenstem.be

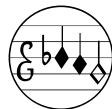
A Coeur Joie (FR) www.choralies.org

Musica International (FR) www.musicanet.org

Moviment Coral Català (CAT/ES) www.mcc.cat

Koro Kulturu Derneği (TR) www.korokulturu.org

Fayha Choir (LB) www.fayhachoir.org

SULASOL

Projekti on rahaliselt toetanud Euroopa Komisjon.

Publikatsiooni sisu peegeldab autori seisukohti ja Euroopa Komisjon ei ole vastutav selles sisalduva informatsiooni kasutamise eest.

Erasmus+

Kaasautorite nimekiri

Paljud inimesed on panustanud sellesse projekti oma aega ja energiat, et teha korrektuur, tõlkida ning koguda informatsiooni ja tekste. Nende inimeste nimed on avaldatud meie kodulehel www.SingMeIn.eu

Käsiraamatute redigeerimist jälgisid:

Burak Onur Erdem, Ingvill Espedal, Côme Ferrand Cooper, Sonja Greiner, Lucille Lamaker, Gautier Lemoine, Olav Øyehaug Opsvik, Pierre-Luc Pfrimmer, Liesbeth Segers, Çağlar Tosunoğlu, Marina Velasquez ja Jean Claude Wilkens.

Sisukord

Tere tulemast projekti „Sing Me In“!	5
Milles seisneb projekt „Sing Me In: Collective singing in the integration process of young migrants“?.....	5
Meie panus: neli käsiraamatut alla laadimiseks.....	7
Sissejuhatus käsiraamatusse #1	9
Miks peaks koos sisserändajatega laulma.....	10
Peatükk 1: organisatsioon	13
Kuidas alustada.....	13
Väljakutsed selles pidevalt muutuv ja ettearvamatu valdkonnas.....	15
Peatükk 2: hoiakud	16
Külalislahke koorilaul.....	16
Milles on erinevus?.....	17
Soe ja sõbralik sõpruskond.....	18
Mis on sinu eesmärk? Protsess, mitte toode.....	19
Peatükk 3: repertuaar	20
Kuidas repertuaari valida.....	20
Peatükk 4: proovide läbiviimine	23
Ettevalmistus kooriproovideks.....	23
Dirigeerimistehnika ja proov.....	24
Peatükk 5: esinemised	27
On need vajalikud?.....	27
Millised on väljakutsed?.....	28
Kuidas neid lahendada?.....	28
Abivahendid ja viited	30

Tere tulemast projekti „Sing Me In”!

Head lugejad!

Täna, et võtate vaevaks seda käsiraamatut lugeda. Loodame, et saate sellest kasu ja see motiveerib teid viima läbi uusi muusikaprojekte! See käsiraamat on üks neljast, mis koostati aastatel 2016 kuni 2020 läbi viidava Euroopa projekti raames. Selles sissejuhatuses tutvustame lühidalt projekti ning selle kasulikkust teile.

Milles seisneb projekt „Sing Me In: Collective singing in the integration process of young migrants”?

(„Sing Me In – ühislaulmine noorte sisserändajate lõimimisprotsessis” /Laula mind omaks/)

Mõnedel noortel on oma sotsiaal-majandusliku päritolu, elukoha, rändetausta jne tõttu suurem oht tõrjutuks saada. Projekti „Sing Me In” eesmärk on pakkuda laste- ja noortekooride dirigentidele ja muusikaõpetajatele, aga ka kõigile teistele huvilistele pedagoogilisi lähenemisi ja vahendeid, mis võimaldavad ühislaulmisel mängida positiivset rolli tõrjumisohus olevate noorte integratsiooniprotsessis.

Mitmed ühislaulmisega tegelevad noorteorganisatsioonid väljendasid enda ja oma liikmete vajadust struktuursete vahendite leidmiseks, et tegelda hetkel aktuaalsete probleemidega: kõigil maailma noorteorganisatsioonidel on ühised väljakutsed ning nad on vaid osaliselt teadlikud teistes Euroopa riikides välja töötatud lahendustest. Projekti partnerid otsustasid tegelda nende vajadustega üleeuroopalisel tasandil, et tagada maksimaalne kasu kogu sektorile ja võimalikult paljudele Euroopa noortele.

Üksteist noorsootöoga tegelevat muusikaorganisatsiooni kümnest riigist ühendasid jõu ja kasutasid oma ulatuslikke võrgustikke, et koguda häid tavasid oma vastavates professionaalsetes ja geograafilistes piirkondades. Kogutud väärtuslike sisendite põhjal ning ekspertide ja praktikute toetusel, otsustasid nad kollektiivselt välja töötada uuendusliku pedagoogika.

Projekti peamised väljundid on kolm käsiraamatut ja spetsiaalne repertuaarijuhend, mis on suunatud laste- ja noortekooride juhtidele ja õpetajatele: näpunäited repertuaari valikuks, vead, mida vältida, heade tavade näited, kommunikatsioonistrateegiad, rahastamisvihjedad, juhised lauljate ettevalmistamiseks jne. Käsiraamatud on saadaval 11 keeles, et tagada nende võimalikult lai levik ja maksimaalne kasu noorsootöötajatele Euroopas ja mujal.

Tõhusaks levitamiseks korraldame rahvusvaheliste ja riiklike ürituste tsükli, mis on osa meie sihtrühmale suunatud koolitusüritustest ja konverentsidest kogu Euroopas. Läbi nende ürituste on võimalus jõuda praktikuteni, kes omakorda kasutavad ja levitavad neid meetodeid edasi.

Antropoloogiliste leidude põhjal oli inimhääli üks esimesi instrumente, mida inimesed kasutasid koosmusitseerimisel ja see aitas rühma liikmetel arendada oma oskusi, jagada emotsioone ja korraldada ühist elu. Ühislaulmine tekitab kuuluvustunde. Seega, tulevikku vaadates tugineb projekt „Sing Me In” tuhande aasta vanusele traditsioonile: see pakub uuenduslikke ja tõhusaid vahendeid, mis aitavad noortel võidelda eelarvamustega, omandada oskusi ning astuda kogukonnaga produktiivsesse ja tasakaalustatud suhtesse.

Miks on ühislaulmine integreerimisel kasulik?

Ühislaulmine on sotsiaalne akt: tegemist on koos laulmisega. Ja koos laulmine võib luua tugeva, emotsionaalse ja õnneliku sideme, isegi väga erinevate eluviisidega inimeste vahel. Sellest jagatud emotsionaalsest kogemusest, mis hõlmab ilu, jõupingutusi ja rõõmu, võib kasvada välja uus suhe. Laulmine iseenesest on muidugi vaid vahend osalejate staatuse võrdsustamisel: laulmise ajal oleme eelkõige lauljad, kelle koostöös luuakse jagatud muusikaline tulemus. See võimaldab võrdõiguslikkusel põhinevat uut suhet (siin oleme me kõik lauljad), mida saab kasutada tajutavate erinevuste ületamiseks ja astumiseks dialoogi ja mõistmise etappi. Kuid see vahend pole unikaalne! Ühislaulmine on vaid üks integratsiooni / kaasamise vahend paljude teiste suurepärase tööriistade (muu muusikaline tegevus, sport, haridus, töökogemus, kogukonnatöö jne) seas ning seda saab teha koos paljude teiste sama eesmärgi taotlevate tegevustega.

Tsiteerigem siin Anne Haugland Balsnes¹:

„Lauluhääl on kehaosa ja tihedalt seotud hingamisega. Seetõttu laulmine lõdvestab ja trennib lihaseid, luid ja kopsu mahtu ning aitab kaasa üldisele kehalisele heaolule. Veelgi enam, koorilaul pakub lisaks üldisele vaimsele heaolule ka rõõmu ja erutust. Kooris laulmist kirjeldatakse kui „adrenaliinisööstu”, „armumist” või „pikaajalist heaolutunnet”. Sellised kogemused on olulised tervisele ja elukvaliteedile.

Üks tähtsamaid oskusi uude ühiskonda integreerimisel on keeleoskus. Kooris õpitakse uut keelt sõbralikus ja rahulikus keskkonnas, kooriproovides suheldes ja laulusõnu õppides. Et saada kooriliikmeks, ei pea selle maa keelt kõnelema vigadeta. Koor aitab kaasa sotsiaalsele suhtlemisele, mis on integratsiooni jaoks samuti ülioluline.

Kooris laulmine on kõige lihtsam muusika tegemise viis, kuna instrument – lauluhääl – on kehaosa. Koori tegemiseks on vaja vaid gruppi inimesi, kohta ja dirigenti. Siiski pole kindlustatud, et ülalnimetatud kasu saavutatakse. On ülioluline, et nii koori sotsiaalne kui ka muusikaline külg oleks täis külalislahkust.”

Projekti nimes on sõnastus “ühislaulmine noorte sisserändajate lõimimisprotsessis”. Kuigi me arutame edaspidi neid termineid, näitavad need iseenesest selgelt, et meie peamine eesmärk on toetada protsesse ja projekte, mis aitavad inimestel omavahelisi erinevusi ületada. Sellest tulenevalt avastavad nad aja jooksul lõpuks viise, kuidas suhelda individuaalsel tasandil, luua uusi sidemeid ja ühtekuuluvustunnet. Noored sisserändajad, kes on just saabunud või juurdunud tugeva rändetaustaga perekondadesse, on osa meie Euroopa ühiskondadest. Nad õpivad, töötavad, mängivad, räägivad ja liiguvad koos ülejäänud põlvkonnaga – homsete täiskasvanutega. See, kuidas nad suhtuvad oma keskkonda ja kuidas keskkond nendesse suhtub, määrab osaliselt meie ühiskondade toimimise lähiaastatel. Kuigi te tõenäoliselt laadisite selle käsiraamatu alla internetist, usume meie, et digitaalne suhtlemine ja virtuaalsed kogukonnad ei ole lahendus tulevastele väljakutsetele. Tegelikus elus vajame me kontakti, dialoogi ja koostööd.

Ühislaulmine on väga paindlik kunstivorm, mis on defineeritud meetodiga (koos laulmine) ja seega kohandumisvõimeline ja vastuvõtlik uuele muusikalisele ja kultuurilisele sisule. See ühtsuse vaim ja rahumeelne kohtumine on Euroopa ideaali sisu (nagu paljudes algatustes Euroopa Liidu institutsioonides ja väljapool neid).

¹ Anne Haugland Balsnes uuris KIA mitmekultuurilist gospelkoori (The KIA Choir, <http://kianorge.no/gospelkor/>) Kristiansandis, Norras, kevadel 2012. Koor on osa KIAst – mis on lühend nimetusest „Kristent interkulturelt arbeid”, ehk „Kristlik kultuuridevaheline töö”. Uurimus põhines osalejate tähelepanekutele ja intervjuudele ja keskendus pagulastaustaga liikmetele.

Kellele on see projekt mõeldud?

- Lõppsihtmärk: projekti eesmärk on kasu noortele
  - kes elavad erinevates Euroopa riikides ja mujal
  - nii vastuvõtjariigi kultuurist kui ka muust kultuurilisest taustast (sisserändajad ja pagulased)
  - lauljatele ja mitte-veel-lauljatele
- Otsesed sihtmärgid: käsiraamatud on mõeldud
  - noorsoovaldkonna spetsialistidele: laste- ja noortekoorid, sotsiaaltöötajad,
  - (muusika)õpetajad, kes soovivad töötada erineva kultuuritaustaga lastega / noortega
- Teavitajad: vahendite laiemaks levitamiseks toetume laiale võrgustikule
  - organisatsioonid, mis tegelevad noorsoovaldkonna spetsialistidega
  - organisatsioonid, mis suudavad omalt poolt esile tuua näiteid toimivatest töövormidest ja / või teavitada projekti tulemustest, sealhulgas käsiraamatud ja repertuaarijuhend.

Meie panus: neli käsiraamatut alla laadimiseks

Meie töö tulemus on kolm käsiraamatut ja repertuaarijuhend, mida saab tasuta alla laadida veebilehelt www.SingMeln.eu

- „Sing Me In: laulmine koos noorte pagulaste rühmadega”
- „Sing Me In: sisserändaja taustaga noorte kaasamine olemasolevatesse kooridesse”
- „Sing Me In: töö koolis”
- „Sing Me In: repertuaarijuhend”

Need käsiraamatud on saadaval 11 keeles: araabia, katalaani, hollandi, inglise, eesti, soome, prantsuse, saksa, norra, hispaania ja türgi keeles. Kui olete huvitatud nende tõlkimisest oma emakeelde, võtke meiega ühendust! Kui tahate teada, kas need on vahepeal veel mõnda teise keelde tõlgitud, vaadake meie kodulehelt www.SingMeln.eu.

Millised on oodatavad tulemused?

Loodame näha

- et meie käsiraamat innustab algatama rohkem lõimimisprojekte
- et tavakoorig võtavad meelsasti vastu rohkem erineva taustaga lauljad
- et õpilased ja klassid saaksid laulmisest kasu (paremad õpitulemused ja dünaamilisus klassiruumis).
- et kõik osalejad ja organiseerijad tunneksid rõõmu jagatud muusikast ja oleksid koos õnnelikud.

Selle saavutamiseks vajame teie abi! Kui teile meeldivad need käsiraamatud, jagage neid oma kolleegidele ja sõpradele. Ja kui need teile ei meeldi, andke meile teada, kuidas saaksime neid paremaks teha!

Terminite selgitused

Projekti nimi on „Sing Me In – ühislaulmine noorte sisserändajate lõimimisprotsessis” /Laula mind omaks“. Seletame need terminid lahti:

[...] ühislaulmine [...]

Kuigi enamus selle projekti partneritest tegutsevad koorivaldkonnas, usume, et igasugune „ühislaulmise” vorm on kasulik. Traditsiooniline koorikoosseis – dirigent, noodid ja erinevate häälühmade lauljad – ei ole ainus vorm selle projekti jaoks. Seega hõlmab meie lähenemisviis igasugust ühislaulmist, *a cappella* või koos pillidega, unisonis või mitmehäälselt, samuti ka mistahes tüüpi repertuaari või stiili. Siin on tuumaks intiimne ja ühendav mitmehäälsuse kogemus.

[...] lõimimisprotsess [...]

Olime algusest peale teadlikud, et mõnes riigis, kultuuris või keeles võidakse pidada mõistet „lõimimine” ehk „integratsioon” vananenuks, valeks või poliitiliselt ebakorrektsaks. Meie eesmärk ei ole otsustada, kas sisserändajad peaksid olema „lõimunud” või „kaasatud” (või mõni muu termin). Meie eesmärk on pakkuda ideid ja vahendeid, mida saab kohandada väga mitmekesistes kontekstides, kus erineva taustaga inimesed peavad rahulikult koos

eksisteerima geograafilises, poliitilises, majandus- ja kultuuriruumis; kus ühislaulmine võib olla inimestele vahend kohtumiseks ja suhtlemiseks. Ühesõnaga, soovime lihtsalt teha kõigi asjaosaliste elu paremaks.

Pidage meeles, et see on kahe-suunaline tänav: võõrustajamaa kultuur peab lõimuma võrdselt sisse-rändajate kultuuridega. Meie mitmekesisel maailmas peavad kõik integreeruma.

[...] noored [...]

See projekt keskendub noortele sisse-rändajatele. „Noorte“ all mõistetakse kõikjal maailmas inimesi nende kujunemiseas, sealhulgas lapsi (alates lasteaiast) kuni täiskasvanuks saamiseni. Kui peame silmas mõnda konkreetset vanust, on see ära märgitud. Loomulikult on see äärmiselt erinev mõiste, olenevalt riigist, kultuuridest ja sotsiaalmajanduslikust olukorrast². Märkate ka, et mõnikord esitatakse lõimimisvahendina tegevusi ja kogemusi, milles osalevad erinevad põlvkonnad, või et püüame isegi midagi õppida täiskasvanute jaoks välja töötatud kogemustest, millest saame kasulikku teavet. Ja vastupidi, paljud käsiraamatutes mainitud näpunäiteid ja vihjeid saab rakendada ka sarnases kontekstis töös täiskasvanutega.

[...] sisse-rändajad [...]

UNESCO andmetel võib mõistet „sisse-rändaja“ mõista kui „isikut, kes elab ajutiselt või alaliselt riigis, kus ta ei sündinud ja kellel on selle riigiga olulisi sotsiaalseid sidemeid“. See määratlus hõlmab pagulasi ja varjupaigataotlejaid.

Meie projektil on aga laiem ulatus, mis võib hõlmata ka sisse-rändaja taustaga noori (esimene, teine või isegi kolmas põlvkond), kellel võib olla vajadus edasise integratsiooni (või kaasamise) järele võõrustajariigi kultuuris. Teame, et osad noored sisse-rändajad on juba integreerunud ega vaja abi. Paljusid kogutud näpunäiteid ja nippe võib kasutada ka selliste noorte mitte-sisse-rändajatega töötamiseks, kellel puudub juurdepääs kultuurile ja kes on sotsiaalselt või mõnel muul viisil ebasoodsas olukorras.

---

² Täpsemate määratluste puudumisel kasutatakse järgmisi vanusevahemikke: lapsed = 0-12, noored = 13 kuni 30, teismelised = 13-18, noored täiskasvanud = 18 kuni 30

Clément Vidal

Sissejuhatus käsiraamatusse #1

See käsiraamat on kõigile, kes kaaluvad või kavatsesid algatada ühislaulmisprojekte pagulaste ja varjupaigataotlejatega pagulas- ja varjupaigakeskustes, -laagrites või sarnastes ruumides, ja inimestele, kes vahetavad elukohta või põgenevad sõja ja vaesuse eest. Selle käsiraamatu kirjutasiid ja koostasid partnerid Euroopa Liidust, Türgist ja Liibanonist, tuginedes informatsioonile oma allikatel samadest regioonidest. Seda käsiraamatut koordineerisid Türgi Koorikultuuri Ühing ning Ung i Kor ja Norra Laste- ja Noortekooride Föderatsioon.

Nendes regioonides viidi läbi kaks küsitlust ning koguti erinevaid lugusid ja kogemusi. Pärast informatsiooni kogumist rohkem kui saja erineva projekti kohta, mis hõlmasid ühislaulmist ja noori sisserändajaid, pöördusid käsiraamatu koostajad valitud projektide juhtide poole, et saada põhjalikumaid vastuseid töö kohta pagulastega keskustes või laagrites. Käsiraamatu ülesehitus oli kindlaks määratud juba enne viimase uurimuse algust ja teise küsimustiku küsimused vormistati vastavuses raamatu ülesehitusele.

Lisaks nendele kahele küsimustikule viidi eelmainitud organisatsioonide võrgustikus läbi vähemametlikke intervjuusid ja vestlusi ning kasutati erinevate partnerite praktilist kogemust. Viidatakse ka allikatele kirjanduses ja internetis, mida soovime teil endal täpsemalt edasi lugeda. Lisaks meie mõtetele ja nõuannetele, mis põhinevad eelmainitud uurimisel, on panustanud ka Norra muusikaprofessor ja kooriekspert Anne Haugland Balsnes lühikese tekstiga 2. peatükis.

Selle käsiraamatu ülesehituse ja kirjutiste eesmärgiks on nii juhendada kui ka julgustada kõiki, kes kaaluvad töötamist ühislaulmise ja pagulastega. Selle eesmärgi saavutamiseks oleme loonud struktuuri, kus anname lisaks mõtetele erinevate väljakutsete ja küsimuste kohta, mida meie allikad uurimusprotsessi välja tõid, ka praktilist nõu. Uurimus põhineb erineva vormi, suuruse ja eesmärkidega projektidel ja loodetavasti saavad meie käsiraamatust kasu sama ulatusega projektid mitmetes erinevates riikides.

Kuigi me anname mõningaid selgeid ja käegakatsutavaid nõuandeid, oleme üsna veendunud, et ei meil ega teistel pole lõplikku vastust sellele, kuidas teie projektiga seonduvate väljakutsetega toime tulla. Erinevad osalejad vajavad erinevaid lahendusi ning sama kehtib erinevate riikide sisserändesüsteemide ja -institutsioonide struktuuride kohta

Euroopas ja teistes piirkondades. Meie arvates oleks parim alustada uuringuga, ent samal ajal julgeda osaleda ka projektides, mis viiakse läbi selliste inimestega ja sellistes kohtades, kus tulemust ei oska ette aimata.

Ehitasime selle käsiraamatu üles viies erinevas peatükis: 1. Organisatsioon, 2. Hoiakud, 3. Repertuaar, 4. Proovide läbiviimine ja 5. Esinemised. Sel moel katame suure osa erinevaid teemasid, mida peaksite oma projekti planeerimisel kaaluma ja tegema.

Peatükis 1, „Organisatsioon“, pakume lihtsat nõu, kuidas alustada ja toime tulla pagulaste, vabatahtlike, töötajate ja teistega, kes on kaasatud sellesse pidevalt muutuvasse ja ettearvamatusse valdkonda. Püüame juhendada teid läbi protsessi, mis algab teie esialgse idee kujundamisest ja viib teid läbi kõikide aspektide, ka väga spetsiifiliste, mida tuleks arvestada.

Peatükis 2, „Hoiakud“, tegeleme küsimustega, kuidas sellele tööle läheneda. Mis teeb selle erinevaks kooriproovidest ja kuidas see mõjutab tööd? Peatükk tegeleb selle teemaga Norra muusikaprofessori Anne Haugland Balsnesi artikli põhjal „külalishahkest koorilaulmisest“. Kuidas luua ideaalset keskkonda eri kultuuritaustaga inimestele, kes saavad uude võõrasse riiki?

Peatükis 3 tegeleme repertuaariga. Kuidas leida ja valida pagulastele sobivat repertuaari? Millised tegurid määravad pagulastega kooriprojektide programmivaliku? Milliseid žanre, raskusastmeid, keeli ja kultuure tuleks kasutada?

Peatükk 4 arutleb, kuidas proove läbi viia, tuues välja proovimeetodite üksikasju ja moodsuseid, kuidas muuta rühm heaks kooriks. Siin on arvestatud ka võimalike haavatavuste või traumadega, millega lauljad silmitsi seisavad. Selles peatükis käsitletakse ka logistika tõhusamat korraldamist.

Peatükk 5 keskendub esinemistele. Kui olulised on grupile esinemised? Milline on nende mõju projekti edule? Kas need on kohustuslikud või valikulised? Selles peatükis on kokku võetud ka mitmed erinevad arvamused esinemiste olulisuse kohta töös pagulastega.

Miks peaks koos sisserändajatega laulma

„Oleme tunnistanud kõigi aegade kõrgeimale ümberasumise tasemele. Enneolematu hulk, 65,6 miljonit inimest kogu maailmas on sunnitud oma kodust lahkuma. Nende seas on ligi 22,5 miljonit pagulast, kellest pooled on nooremad kui 18 eluaastat. Samuti on 10 miljonit kodakondsuseta isikut, kellele on keelatud kodakondsus ja juurdepääs põhiõigustele, nagu haridus, tervishoid, tööhõive ja liikumisvabadus. (...) igal minutil asutatakse sunniviisiliselt ümber umbes 20 inimest (...)” (UNHCR 2017a)

See tsitaat ja need arvud UNHCR-i 2016. aasta statistika-aastaraamatust annavad teatud konteksti, mis on seotud peamiste toimivate muutustega ja olulise osaga tänase Euroopa poliitilises diskursuses. Kuigi Euroopasse on paigutatud ainult 17% kogu maailma ümberasustatud inimestest (sama allikas), on need arvud siiski üllatavad. Näiteks Saksamaa pagulaste arv enam kui kahekordistus 2016. aastal. Samas on põhiosa pagulasi endiselt paigutatud käputäide vaestesse arengumaadesse (UNHCR 2017b). Kuigi riigid, organisatsioonid ja institutsioonid töötavad selle olukorra lahendamise nimel, pole kahtlust, et see jääb paljude aastate jooksul suureks globaalseks probleemiks.

Inimeste ja kaaskodanikena tunneme me sageli soovi panustada ja aidata abivajajaid ning enamik meist eelistaks panustada valdkondades, kus suudame rakendada oma parimaid oskusi ja teadmisi.

Kui te kaalute töötamist pagulaste ühislaulmiste korraldamisel, on teil tõenäoliselt selles valdkonnas teatud oskused ja pädevus ning te jagate meie usku laulu ja muusika jõusse kui sotsiaalsesse vahendisse, mis aitab ühendada inimesi ja välja tuua üksteise parimaid omadusi. Tahaksime järgmistes lõikudes lihtsalt teie veendumusi tugevdada ja julgustada teid astuma edasisi samme oma visiooni saavutamiseks. Niisiis, miks peaksite te seda tegema?

See toimib!

Ühislaulmise sotsiaalseid, füüsilisi ja psühholoogilisi mõjusid on uuritud ulatuslikult ja laialt ning sellel teemal on tehtud tõesti väga palju uuringuid. Huvitatud inimesele on see kindlasti põnev valdkond. Lisaks teaduslikele

artiklitele on palju näiteid lihtsalt kättesaadavatest allikatest Internetis, mis viitavad sellisele uurimusele³. Pagulaste jaoks on ühislaulmise mõjud maha surutud emotsioonide väljendamiseks ja ärevuse võimalikuks vähendamiseks väga olulised. Me kõik nõustume, et selliste tõestatud mõjude kõrval on ühislaulmine ka ideaalne suhtlemisvorm, mis võimaldab erinevate kultuuriliste väljenduste vastastikust vahetamist ja mis toob inimesi kokku. Kui teie projekt on sobivalt välja töötatud ja ellu viidud, on see kindlasti positiivseks ja rahuldust pakkuvaks kogemuseks kõigile osapooltele.

See on võimalik!

Olgu need MTÜd, mis käitavad pagulaslaagreid või valitsuse toetusega kohalikud keskused – tähendusrikkad ja rahuldust pakkuvad tegevused pagulastele on igal juhul teretulnud. Enamikus valdkondades on olemas mitu rahastamisallikat ja hästi kavandatud projektil on hea võimalus rahastust saada. Kunstniku, õpetaja või kultuuritöötajana on teie organisatsioonilised oskused kasulikud ja kasutatavad. Kuigi võib esineda suuri erinevusi teie igapäevase tööga kultuurivallas, vähemalt väljakutsete osas, on teil tõenäoliselt juba palju vajalikke oskusi olemas. Enamgi veel, võrreldes teiste tegevustega ja vaatamata paljude põgenike ettenägematult raskele elule, on ühislaulmine väga kergelt teostatav. See nõuab vähe ressursse ja seda saab läbi viia igasugustes ruumides.

See on vajalik!

Paljud pagulased ja varjupaigataotlejad on elanud läbi väga dramaatilisi ja traumeerivaid kogemusi ning üleviimise ajal laagrisse või varjupaigakeskusesse võib nende tulevik olla ebaselge ja igapäevaelu väga raske. Ühislaulmisega kaasnev sotsiaalne katarsis ja pingete maandamine on mõlemat – nii teretulnud vaheldus nende ees seisvatest väljakutsetest kui ka väga rahuldust pakkuv ja sisukas tegevus. Mõnel juhul võib see päästa sügavast pettumusest, depressioonist, üksindusest ja vihast. Võimalust püüelda millegi poole ja areneda koos teistega ei tohi alahinnata ega pidada mingiks tühiseks ajaveetmiseks. Teie töö võib oluliselt parandada inimeste elukvaliteeti.

Loodame, et pärast selle käsiraamatu lugemist tunnete inspiratsiooni ja olete veelgi rohkem valmis vastu võtma uusi väljakutseid ja aitama inimesi, kes seisavad silmitsi väga keerukate olukordadega. Me usume ja oleme näinud, et kõik sellistes projektides osalejad tunnetavad selle protsessi tasuvust ja väärtust. Võime teisi aidata ja nende jaoks midagi ära teha annab hea enesetunde, kuid võib ka üllatada, mida suudavad uued sõbrad ja palju kannatanud inimesed teile vastu anda. Et teid veel rohkem motiveerida, pakume sissejuhatuse lõpus lugeda Farah' lugu, kes leidis lasteaias viisi oma uue kodumaa keele õppimiseks laulude kaudu.

See on tehtav ja kui te juba kaalute sellise projekti alustamist, tehke seda kindlasti! Palju edu!

Laulust keeleni

Nora Bilalovic Kulset, PhD, uurimistöö Norra Teadus- ja tehnoloogiaülikooli (NTNU) muusikaosakonnas

Laulmine lõhub keelebarjäärid ja „trikitab“ keele teie teadvusse. Lugege, kuidas kolmeaastane Farah lõhkis lauldes keelebarjääri – ja kuidas see nii võib juhtuda.

Farah (3 a.) istub kogunemise ajal koos teistega pingil. Ta on käinud lasteaias juba kaks kuud, kuid ta pole veel ühtki sõna öelnud. Kuna ta on vaikne ja häbelik, mängib ta laste rollimängudes mõnikord imikut. Vaikset imikut, kelle eest on kerge hoolitseda. Enamasti hoiab ta omaette ja teised lapsed ei märkagi teda. Nagu tavaliselt, laulame kogunemisel neidsamu Norra lastelaule, mida oleme kogu semestri jooksul harjutanud. Äkitselt kuuldub uus hää, selge ja täpne. Mina ja kõik teised lapsed pöördume Farah'i suunas. Ta laulab valju ja selge, vigadeta hääldusega, teades peast meloodia iga liikumist ja muutust. Tunnen, et mu ihukarvad tõusevad püsti, kui me seda laulu edasi laulame, ja teiste laste nägudel särab lai naeratus. Nad ütlevad: „Vaadake Farah't, ta oskab seda laulu! Ta oskab seda laulu! Hei, Farah, laula meile!“ Ja Farah sirutab end ja naeratab rahulolevalt ja uhkelt, lauldes edasi. Pärast kogunemist on aeg „tänasel korrapidajal“ valida abilise, et moodustada kätega värav, millest kõik peavad lõunasöögilauda jõudmiseks läbi minema. Farah't pole kunagi abiliseks valitud. „Tänane korrapidaja“ on üks vanimaid lapsi, kellel on suurem sotsiaalne pagas. Kõhklemata valib ta Farah'i oma abiliseks. Algab veel üks lastelaul. Farah' oskab seda ka. Ülejäänud täiskasvanuid ja mina vahetame pilke, ja me kõik teame, et alates tänasest on Farah' jaoks alanud uus reaalsus. Nüüd on ta üks meie hulgast ja saab omandada täiendavaid keeleoskusi mängudes teiste lastega.

³ Erinevad lingid on leitavad Euroopa Kooriühingu – Europa Cantat – kodulehel.

Laulmine võib aidata keelt õppida mitmel moel ja selles lühikeses tekstis tahan teile rääkida kolmest viisist, kuidas see toimib:

- See aitab välja „topeltlõksust“
- Lauldes praktiseerime keelt ilma kohustuseta
- Lauldes trikitame keele oma teadvusse

„Topeltlõksu teooria“ – sõpradeks saamine

Kõik, kes töötavad võõrkeeli kõnelevate lastega, on tuttavad olukorraga, kus lapsi, kellel pole emakeeles vajalikke oskusi, hoitakse teiste laste mängudest eemal. See ei pruugi olla teiste laste teadlik tegevus, kuid pole lihtne mängida kellegagi, kes ei saa aru, mida sa ütled. Seda kirjeldavad nii Kibsgaard kui Husby (2014) ja Tabors (2008). Probleem, millega iga uue keele õppija silmitsi seisab, on järgmine: keele õppimiseks on vaja kedagi, kes seda keelt räägib. Kuid selleks, et kellegagi seda keelt rääkida saaks, peaksin seda natuke juba ise ka oskama. Seda olukorda nimetame „topeltlõksuks“ (*double bind*) (Tabors 2008). Selleks, et laps saaks ühiskondliku suhtlusega liituda ja saada juurdepääs õpitavale keelele, on vaja sellest lõksust välja pääseda.

See ongi koht, kus tuleb mängu laul. Kui laulame lasteaias palju koos – ja jääme truuks repertuaarile, mida kordame nii palju, et laulud saavad kõigile tuttavaks – saame lõksust välja, nagu juhtus Farah’ga. Lapsed suhtuvad laulmisesse teistmoodi kui paljud täiskasvanud. Võime vaadata laulmist kui tegevust, mida me oskame või ei oska, mida peaksime tegema või millega aega veeta. Lastele on laulmine suhtlusvorm – keel, mille abil nad tugevdavad sidemeid. See toimib nii ka täiskasvanute peal, kuid tihtipeale varjutab selle aspekti meie hirm, et me ei laula piisavalt hästi või et laulusõnad ei jää meile meelde. Kuid kui me laulame koos, siis suureneb me organismis armuhormooni – oksütotsiini – tase. Oksütotsiin teeb meid empaatilisemaks, me meeldime üksteisele rohkem, me usaldame üksteist rohkem, ja me mõtleme rohkem sõprusele kui iseendale (Grape et al., 2003; Keeler jt. 2015; Kreutz 2014). Kui täiskasvanud ei mõtleks sellele, kas nad laulavad puhtalt või kas lastele meeldib nende laul, saaksid ka nemad sellest protsessist rohkem kasu. Igal juhul on lapsed selle osa ja nad laulavad end suurematesse ja uutesse sõpruskeskkondadesse ja uutesse koosolemise vormidesse. Kujutage ette, kui tore on istuda kõrvuti kiigel ja laulda koos laulu, mida mõlemad oskavad, kuigi üks meist ei räägi keelt väga hästi. Jah, selliseid asju juhtub.

Õppimine ilma kohustuseta meeles pidada

Võimalus proovida uut keelt ilma kohustuseta ja ennast „diskvalifitseerimata“, ilma kartmata leida õigeid sõnu, on keele omandamise võti – nii arvab (teiste seas) Tabors (2008). Peame looma olukorrad, kus õpilane saab jälgida seda keelt kasutavaid lapsi ja täiskasvanuid, ning seejärel proovida korrata lauseid ja foneeme, mida regulaarse suhtlemise kontekstis küll ehk ei kasutata, ütleb Tabors. See kõlab nagu tellitud tulemus meile, kes me juba uurime lapsi, laulmist ja keeleõpet. Kas see pole just see, mis juhtub ühislaulmise käigus? Laps saab jälgida lapsi ja täiskasvanuid, kes laulavad ja kasutavad keelt – ja nendega liitudes saab laps uut keelt proovida ilma igasuguste kohustuseta. Laulu meloodia aitab kaasa intonatsioonile ja rütm raskete foneemide ajastamisele. Mõnedel lastelauludel võivad olla kummalised sõnad, kuid see on ikkagi kasulik keelemäng. Kõik see aitab keelt õppida.

Aju trikitamine lauluga

Kõnelemine ja keeleline suhtlemine ning laulusõnade laulmine on aju kaks erinevat toimingut (Sacks 2007). Seepärast suudavad insuldi üle elanud inimesed, kes on kaotanud kõneviimise, ikkagi laule laulda⁴. Lihtsamalt öeldes, lauldes laule teatud keeles „trikitame“ selle keele oma teadvusse. Aju naudib ühislaulmisega kaasnevat kaasatust ega kahtle milleski. Samal ajal toimub palju asju: keel harjutab uusi liikumisi, mida ta peab uue keele rääkimisel tegema, ning fraasid ja laused jäävad mällu. Ja siis ühel päeval kuulete võõra emakeelega last kasutamas laulusõnadest tuntud fraase, et end teistele arusaadavaks teha. Tuntud laul tagab selle, et teised lapsed (ja mitte ainult täiskasvanud) võtavad ta omaks.

Selles tekstis kasutatud näide käis lasteaiaste kohta, kuid laulu kasutamisel uue keele õppimiseks ei ole vanuspiirangut. Siin kirjeldatud meetod töötab sama hästi igas vanuses inimestele, nii et laulge südamest!

Nora Bilalovic Kulset on doktorikraadiga muusikateadlane, kes töötab Norra Teadus- ja tehnoloogiaülikooli (NTNU) muusikaosakonnas. Teiste teemade seas keskendub tema uurimistöök sellele, kuidas laulu ja teiste muusikavormide kasutamine võib tugevdada ühiskonda liitmist, keele omandamist ning noorte ja vanade üldist heaolu.

⁴ Selle nähtuse nimi on Broca afaasia, lugege lähemalt <https://psychneuro.wordpress.com/2016/02/10/brocas-aphasia-learning-to-speak>

Peatükk 1: organisatsioon

Nagu kõik projektid, algab edulugu arukast ja põhjalikust planeerimisest. Pagulaste ja neid ümbritsevate struktuuride ja institutsioonidega töötamine nõuab lisateadmisi mitmetel teemadel. Selles peatükis anname teile üldisi nõuandeid, kuidas alustada, millised on väljakutsed, kuidas saada teadmisi ja rahalisi vahendeid ning kuidas luua struktuure, mida on vaja projekti läbiviimiseks. Igas riigis, regioonis ja linnas on väljakutsed ja asjaolud erinevad, seega on meie nõuanded üldised. Kasutage seda kontrollnimekirjana, mille juurde töö käigus tagasi pöörduda. Kuidas üldised tähelepanekud teid konkreetses olukorras aitavad?

Kuidas alustada?

Idee

Teostatava projekti tuumaks on alati hästi arusaadav ja läbimõeldud idee. Nagu me allpool arutleme, võib töö pagulaslaagrite ja -keskustega tegelevate organisatsioonide ja institutsioonidega olla väga keeruline. Tõenäoliselt tähendab see, et teie esialgset ideed tuleb paljuski areneda ja muuta ning see muudab hästi läbimõeldud baaside vajaduse veelgi olulisemaks. Palju lihtsam on muuta hästi läbimõeldud struktuuri. Enne alustamist peate põhjalikult uurima, millise lähtepunkti annavad teile teie oskused ja olemasolevad ressursid. Kas alustada konkreetse kunsti- või muusikaideega või seada pedagoogilised lähteülesanded? Vastus on ilmselt kusagil vahepeal: meetodid, mida soovite kasutada, on tõenäoliselt tihedalt seotud mis tahes muusikaliste kontseptsioonidega, mis sobivad teie tausta ja oskustega. Järgnevad sammud ja nende lahendamine peaksid alati viitama algideele ja seda tõenäoliselt ka mõjutama. Kuigi oleks tore alustada konkreetse ja läbimõeldud ideega, ärge tehke seda liiga keeruliseks ja kava, mis on muudatuste suhtes paindlik, võib olla kogu protsessis olulise tähtsusega.

Uurimus

Teostatava plaani loomiseks oleks vaja läbi viia uurimus. Üks aspekt on teie sihtrühm: kas osalejad on lapsed, teismelised, noored täiskasvanud või vanemad? Millised on nende päritoluriigid? Milliseid kultuurilisi erinevusi

peaks planeerimisel arvestama? Milliseid tegevusi saab laagris või keskuses juba harrastada? Samuti peaksite veenduma, et olete kursis eeskirjadega, mis sätestavad keskuse külastamist; kas teie lauljad tohivad keskusest lahkuda ning kas filmimine, pildistamine ja muu selline on lubatud. Võtke ühendust pagulaskeskuse või -laagriga varakult, et saada vastus võimalikult paljudele küsimustele.

Partnerid

Ükskõik, kui kogenud ja leidlik te olete, alati tuleb kasuks abistavate ja loominguliste partnerite kaasamine, võimaluse korral pagulaste elukohast. Vaadake ka oma sotsiaalset ja professionaalset võrgustikku: kes võiks olla hea partner projekti kaasamiseks? Selleks võivad olla dirigendid, muusikud, õpetajad või isegi sotsiaaltöötajad, aga ka teised, kes on seotud teile tuttavate avalike, usu- või eraorganisatsioonidega. Kui see on teil esimene kord pagulastega töötada, pölkate tõenäoliselt kokku täiesti uute probleemidega ning soovitatav on leida keegi, kellega saab neid arutada. Partnerite otsimisel peaksite kaaluma, milliseid oskusi ja kogemusi te vajate ja millised teil endal nendest puuduvad. Pagulastel võivad olla selja taga reisi ajal või lähteriigist põgenemisel saadud rasked ja traumaatilised kogemused. Kas suudate sellega hakkama saada? Kas tunnete kedagi, kellel on varasem kogemus selliste probleemidega? Paluge abi ja moodustage pädev meeskond!

Rahastamine

Ühislaulmine on paljude teiste alternatiividega võrreldes suhteliselt odav tegevus. Kui leiate mõistliku suurusega ruumi ning kvalifitseeritud ja sobiva dirigendi, olete valmis alustama. Kuid te ei tohiks alahinnata oma projekti korraliku rahastamise tähtsust. Sõltuvalt erinevatest asjaoludest peaksite kaaluma ka seda, kas teil on vaja assistenti. Sisserändajate kultuuriürituste rahastamiseks on mitmeid potentsiaalseid allikaid. Seda käsiraamatut rahastab Euroopa Liidu Erasmus+ programm, ja lisaks sellistele riikidevahelistele programmidele peaksite otsima allikaid oma riigist ja regioonist.

Korralikuks rahastamiseks on kõige olulisemad projekti eelarve, graafik ja kava, mis peaksid olema võimalikult läbipaistvad ja üksikasjalikud. Tehke oma potentsiaalsete partneritega eelnevalt suulised ja kirjalikud kokkulepped (letter of intent) ning proovige planeerida kõiki potentsiaalseid kulusi, et teie eelarve oleks teostatav ja realistlik. Võimalikeks rahastajateks võivad olla kohalikud ettevõtted, aga ka valitsus- ja riiklikud fondid. Mõnel juhul võib laagrit või keskust pidaval organisatsioonil olla sotsiaalsete tegevuste jaoks väike eelarve. Ärge kartke ühendust võtta organisatsioonide või inimestega, kes võivad aidata teil rahastamist leida.

Kommunikatsioon

Partnerite ja töötajate kaasamisel on kommunikatsioon võtmetähtsusega. Teil peab olema hästi läbimõeldud plaan ja eelarve ning seda tuleks võimalikult hästi ja arusaadavalt esitleda. Samuti on oluline teha taustauuringuid ja püüda nii hästi kui võimalik mõista nii põgenike kui ka vabatahtlike ja nendega tegelevate töötajate igapäevaolu. Mida paremini mõistate nende vajadusi ja probleeme, seda rohkem on teil ka teadmisi plaani koostamiseks ja selle kõigile osapooltele edastamiseks.

Teine aspekt on teie projekti avalikustamine. Kui suudate oma projekti meedias edukalt kajastada, on see hea näide hästi läbimõeldud projektist. Samas, mõned pagulased võivad olla olukordades, kus selline avalik tähelepanu ei ole soovitatav ja võib ka olla seadusega keelatud. Kui tahate saada avalikku tähelepanu, peate kõigepealt need küsimused selgeks tegema.

Eripära ja logistika

Rahastamiseks on vaja nõuetekohaseid kokkuleppeid ja esialgset plaani – on aeg aktiivselt tegutseda ja võtta arvesse projekti eripära. Kus ja kui tihti peaks proove läbi viima? Kas pagulaskeskuses või -laagris on ruume või peaksite osalejad mujale viima? Kas vajate klaverit või teisi pille ja kas need on olemas? Milline on osalejate tavaline nädal ja kui palju aega on teie projektile võimalik kulutada?

Kõik ülaltoodud nõuanded on vastuste leidmisel võtmetähtsusega ning ainult siis, kui olete nendele küsimustele vastused leidnud, teate, kas te esialgne plaan töötab või ei. Kui ei tööta, siis tuleks projektis muudatusi teha.

Väljakutsed selles pidevalt muutavas ja ettearvamatu valdkonnas

Pagulaste arvu ja pagulasolukorda üldiselt mõjutab alati suur hulk väliseid tegureid. Nagu eespool mainitud, on pagulaste arv ajaloo kõrgeim ning kliimamuutus, rahvastiku kasv arengumaades, konfliktid mitmes piirkonnas ja muud tegurid näitavad, et lähitulevikus see ei muutu. Teisisõnu jääb tõenäoliselt pikaks ajaks vajadus konstruktiivsete ja loominguiliste jõupingutuste järele pagulaste igapäevaelu parandamiseks ja nende lõimimisprotsessi tõhustamiseks.

Siiski võivad riiklikud poliitikad ja olukorraga tegelevad infrastruktuurid muutuda ja areneda mitmel viisil, olenevalt teie elukohast ja nende eest vastutajatest. Pagulaslaagrid ja -keskused töötavad sageli lühiajalise eesmärgiga ning paljud meie allikad on näinud, kuidas projekti käivitamise ajal need kolivad või suletakse. Selline ettenägematu olukord mõjutab mitmel viisil tõenäoliselt nii teie tööd kui ka pagulaste igapäevaelu ja keskuste töötajate elu.

See on koht, kus tuleb jääda paindlikuks. Mida teha, kui pagulaskeskus suletakse, aga teie projektil on rahastus olemas ja vajate aega selle läbiviimiseks? Või kui muutub järsult osalejate demograafiline päritolu? Sellistele väljakutsetele pole lihtsaid vastuseid ega lahendusi, kuid selles valdkonnas töötades peate alati taolisteks ootamatusteks valmis olema ja loovalt oma projekti jaoks uusi teid ja lahendusi välja töötama.

See ei mõjuta mitte ainult teie projekti struktuuri ja korraldust, vaid see mõjutab ka igapäevast koostööd ja suhtlust personali ja osalejatega. Norra muusik Igor Dunderovic võttis selle teema kokku oma ülevaates õpikodade läbiviimise kohta pagulaskeskustes: „Nüüd võin ausalt öelda, et ükski töötuba ei läinud plaanipäraselt.“ (Dunderovic 2017). Tema kogemus põhines nii keskuste töö üldiselt kui ka osalejate kohaloleku prognoosil: kas nad tulevad kohale? Kas nad tulevad kohale ka järgmisel nädalal? Kas laulmine on neile harjumus? Milliseks muusikaliseks tasemeks tuleks valmistuda?

Neid teemasid käsitletakse peatükkides 3, 4 ja 5, kuid ideaalne oleks projekti kavandades valmistuda erinevateks võimalusteks. Kas kavandatud proovide struktuur sobib nii suurtele kui väikestele rühmadele? Mis siis, kui teil on ainult üks osaleja? Olge valmis töö käigus improviseerima ja oma plaani muutma. Halvim, mida saate teha, on loobuda, sest projekt ei läinud plaanipäraselt. Ka kahe osaleja jaoks võib see projekt olla väga väärtuslik! Kui ka pagulaskeskus ära kaotatakse, võib olla veel teisi pagulasi, kes saavad teie algatusest kasu.

Keskuste ja laagrite struktuur, ja eelkõige traumaatilised kogemused, mida paljud pagulased on läbi elanud, mõjutavad teie tööd mitmel viisil. Plaanimisprotsessis on selleks võimalik vaid teatud ulatuses ette valmistuda. Kuid sama oluline kui teie suutlikkus oma tööd kavandada ja struktureerida, on see, kuidas te nende probleemidega tegelete ja neile reageerite. Sellepärast oleme pannud järgmisele peatükile nimeks „Hoiakud“.

Peatükk 2: hoiakud

Meie sissejuhatus lõppes Nora B. Kulseti looga Farah'st lasteaias ja seda peatükki hoiakutest tahaksime alustada professor Anne H. Balsnesi looga Louis'st ja „Külalislahkest koorilaulust“. Need lood peegeldavad parimaid tulemusi pagulaste ja sisseandajate ühislaulmisel ja peaksid innustama kasutama oma muusikalisi oskusi inimeste heaks, kes meie riiki saavad. Samas juhib Balsnesi lugu juhib tähelepanu ka olulistele aspektidele, mida peaksite projekti kavandamisel kaaluma – aspektidele, mis on vähem enesestmõistetavad kui põhjalik planeerimine ja eelarvestamine, kuid mitte vähem olulised. Nimelt, kuidas peaksite end vaimselt ette valmistama ja milliseid hoiakuid rakendama kogu oma projekti käigus. Pärast Louis' lugu arutame mõnda neist aspektidest põhjalikumalt.

Külalislahke koorilaul

Anne Haugland Balsnes, Norra muusikaprofessor.

Louis elas Rwandas üle genotsiidi, milles kaotas kogu oma pere. Ta põgenes ja jõudis Norrasse. Elu oli karm ja ta tundis end üksikuna. Mõne aja pärast ta liitus mitmekultuurilise kooriga. See koor muutis kõik, ütleb ta. Kooriproovide ootamine andis ta elule sisu. Tal paluti õpetada teistele lauljatele üks oma sünnimaa laul, mis sai kooris populaarseks, ja talle anti ka solisti osi. Ta hakkas ennast nägema muuna kui pagulasena – koorilaulja ja solistina – inimesena, kes panustab. Koorisõpradega koos laulmine andis talle julgust. Koor sai tema uueks pereks. See aitas tal integreeruda uude riiki ja saavutada parem elu.

Mida räägib Louis' lugu koorilaulmisest üldiselt ja pagulaste kohta spetsiifiliselt?

Laulmine kooris on koostöö, kogukond ja koosolemine. Arenevad sõbrasuhted ja luuakse võrgustikke. Koorist saab sotsiaalne keskus, mis välistab isoleerituse ja üksilduse – kõik need on uude riiki saabunud pagulaste jaoks eriti olulised. See võib saada kohaks, kuhu ta kuulub ja kuhu teda oodatakse – see saab tema uueks perekonnaks.

Paljud pagulased otsivad kohti, kus nad võivad tunda end olulisena, ent paljudel juhtudel saavad neist passiivsed abisaajad. Kooris aitavad kõik kaasa kollektiivse heli loomisele. Õpitakse uusi laule ja arendatakse oskusi.

Koorilaul arendab meisterlikkust, mis omakorda suurendab enesekindlust ja tunnet, et oled tähtis nii endale kui teistele. Nii nagu Louis, võib igaüks tunda end rohkem kui pagulasena.

Kõik me vajame regulaarseid kohtumisi ja sündmusi, mida oodata – nii ka pagulased, kes sageli elavad välisriigis ettenägematutes oludes. Osalemine püsivas, väärtuslikus tegevuses aitab kaasa mõtestatud ja seotud elule. Paljud pagulased on olnud seotud koorilauluga juba oma kodumaal, mistõttu laulmine seostub eluga enne põgenemist. Koorilaul võib anda tugeva, käegakatsutava ja auralise kogemuse ühtsusest ja osalemisest milleski suuremas.

Lauluhääl on kehaosa ja tihedalt seotud hingamisega. Seetõttu laulmine lõdvestab ja treenib lihaseid, luid ja kopsu mahtu ning aitab kaasa üldisele kehalisele heaolule. Veelgi enam, koorilaul pakub lisaks üldisele vaimsele heaolule ka rõõmu ja erutust. Kooris laulmist kirjeldatakse kui „adrenaliinisööstu“, „armumist“ või „pikaajalist heaolutunnet“. Sellised kogemused on olulised tervisele ja elukvaliteedile.

Üks tähtsamaid oskusi uude ühiskonda integreerimisel on keeleoskus. Kooris õpitakse uut keelt sõbralikus ja rahulikus keskkonnas, kooriproovides suhtlemisel ja laulusõnu õppides. Selle maa keelt ei pea kõnelema vigadeta, et saada kooriliikmeks. Koor aitab kaasa sotsiaalsele suhtlemisele, mis on lõimise jaoks samuti ülioluline.

Kooris laulmine on kõige lihtsam muusikategemise viis, kuna instrument – lauluhääl – on kehaosa. Koori tegemiseks on vaja vaid gruppi inimesi, kohta ja dirigenti. Siiski pole kindlustatud, et ülalnimetatud kasu saavutatakse. On ülioluline, et nii koori sotsiaalne kui ka muusikaline pool oleksid külalislahked.

Kooris, kuhu Louis kuulub, laulavad nii norrakad kui inimesed mitmetest erinevatest maadest. Kõiki tervitatakse käepigistuse ja kallistusega „Tere tulemast! Kui tore sind näha! Näeme järgmisel nädalal jälle!“ Mõned lauljad saavad lisaks ka tekstisõnumi järgmise nädala kooriproovi kohta või sõidutatakse nad oma kodust kooriproovi kohale.

Pauside ajal suheldakse omavahel, lisaks kogunetakse tihti ka väljaspool kooriproove, näiteks ühisteks sööminguteks või jalgpallimatšideks. Kooriproovid toimuvad mõnuses meeleolus. Need ei alga mitte alati täpselt ja lauljad ei lahku ruumist, kui aeg on täis. Kooris pole registreerimisblankette ega lauljate nimekirja, st liikmed võivad minna ja tulla. Juhendajad püüavad rääkida „lihtsat“ norra keelt, et uued liikmed mõistaksid jagatud informatsiooni.

Kooriga võivad liituda kõik. Nende filosoofia on „kõik oskavad laulda“ – kõik sõltub vaid ajast ja harjutamisest. Tähtsam on laulda „sisemise jõuga“ kui laulda „ilusasti“. Vead on lubatud ja nalja saab palju.

Koor laulab lihtsaid kolmehäälseid seadeid. Nad ei kasuta kunagi noote, kodus harjutamiseks saadetakse helifailid. Kuna liikmeskond muutub palju, vajatakse igasse häälerühma rohkem alalisi liikmeid.

Louis' koori dirigent võtab kokku koori eesmärgi: „Tulla kokku nii, et kõigil on sama eesmärk, kõik on võrdsed ja kohtumine toimub soojas sõbralikus õhkkonnas, mida laulmine tegelikult ju ongi“. Kui koor on rajatud ühiskondlikule ja muusikalisele külalislahkusele, pakub see väärtuslikke kogemusi ja sõprust ning aitab kaasa mõtestatud elule. Külalislahke koor edendab riigi uute elanike integreerimist, tervist, heaolu ja elukvaliteeti – lihtsalt paremat elu.

Anne Haugland Balsnes (sünd. 1969) on muusikaproffessor ja uurimistöde juht Agderi ülikoolis ja Ansgari ülikooli kolledžis Kristiansandis, Norra. Ta töötab ka dirigendi ja lauljana.

Balsnes uuris KIA mitmekultuurilist gospelkoori (The KIA Choir, <http://kianorge.no/gospelkor/>) Kristiansandis, Norras, kevadel 2012. Koor on osa KIAst – mis on lühend nimetusest „Kristent interkulturelt arbeid“ ehk „Kristlik kultuuridevaheline töö“. Uurimus põhines osalejate tähelepanekutel ja intervjuudel, keskendudes pagulase tagapõhjaga liikmetele. Intervjueeriti ka koori kahte dirigenti ja viit lauljat erinevatest riikidest. Üks neist oli Louis, kelle lugu meile räägiti.

Milles on erinevus?

Miks me arvame, et ühislaulmine pagulastega vajab sellist käsiraamatut? Kas see pole samasugune nagu iga teine

koor või ühislaulu vorm? Kas pole imelik arvata, et ühislaulmine pagulastega erineb laulmisest kõikide teisega? Need on olulised küsimused. Mitte ainult sellepärast, et me ei tohiks märgistada inimesi nimetusega „pagulane“, vaid ka seetõttu, et tuleb vaadata, milles on erinevus.

Inimesed üle kogu maailma jagavad eeldatavalt samu unistusi ja lootusi, kuid nende lähtepunkt ja tee nende eesmärkide suunas võib olla väga erinev. Tõenäoliselt on teie ja projektis osalevate inimeste vahel oluline erinevus just selles, mis viis teid kokku. Pärast ohtliku reisi läbimist ja kodumaalt põgenemist on inimestel ilmselt erinevad vaated elule mitmes valdkonnas. Inimesed vajavad rohkem sõbralikku suhtumist, kallistusi või sooja vastuvõttu.

Sellepärast mõtles Louis' koori juht kooriproovideks välja oma erilise filosoofia ja tavad ning seetõttu peaksite ka teie pagulastega töötades kaaluma erinevaid aspekte oma suhtumises, ettekujutustes ja teadmistes.

Erinevusi on ka kultuuride, traditsioonide ja osalejate suhtumises muusikasse ja laulu üldisemalt, ning ka nende tegevuste korraldamisse. See võib mõjutada nii teie praktilist kui ka pedagoogilist lähenemisviisi, aga ka üldist suhtumist oma projekti läbiviimisesse.

Arutleme järgnevalt teatud võtmeaspekte ning anname nõu.

Soe ja sõbralik sõpruskond

Nagu me juba mainisime, võib töö pagulaslaagrites ja -keskustes olla ettenägematu ja keeruline protsess. Lisaks selleks ettevalmistumiseks, peaksite arvestama ka oma võimet saada hakkama ettenägematus tööolukordades. Kuidas te reageerite, kui projekt algsest plaanist kõrvale kaldub? Tuleks vaimselt valmistuda väljakutseteks, mis seostuvad osalejate suutlikkusega keskenduda, nende täpsuse ja pühendumusega.

Meie soovitus oleks ajakavast kinni pidada ning edastada osalejatele oma ootusi nii hästi kui võimalik. Kui teete graafiku liiga paindliku, võib see tööd takistama hakata. Teisalt, kui mõtleme Louis' koori peale, peaksite alati hoidma ukse avatuna ja suhtuma oma töösse sõbralikult ja soojalt, et kooriproovi tahetaks tulla. Siin on väljakutse säilitada nende kahe aspekti vahel sobiv tasakaal.

Mitmed meie allikad mainisid ka kultuurilisi erinevusi. See võib olla seotud osalejate varasema ühislaulmise kogemusega või siis selle puudumisega. Kogu tegevus võib olla mõnedele tundmatu ja teistele hästi teada. Siin on väljakutse ja kõige olulisem tegur õige lähenemisviisi leidmine, et kaasata kõiki, sõltumata nende varasemast kogemusest. Mõnel juhul võib esineda ka kultuurilisi erinevusi seoses suhtumisega lastesse ja võimalik ka, et naistesse.

Peamine võti on kasutada „lahtise ukse poliitikat“, kuid samas peab ka meeles pidama, et selliste probleemide tekkimisel ei käitutaks hukkamõistvalt. Kuulake ja katsuge mõista, kust erinevad osalejad tulevad, ja miks nad end nii tunnevad. Kui suudate hoida avatud dialoogi, on teil ka paremad võimalused korraldada oma töö nii, et see sobiks kõigi jaoks ja osalejad tunneksid end teretulnutenä.

Kuidas te saate end ette valmistada ja luua kooriproovides parim võimalik keskkond? Kuigi te peaksite olema alati valmis lahendama ettenägematu olukordi, võiksite teha ka veidi uurimistööd ja valmistuda erinevate inimeste ja olukordadega tegelemiseks. Tutvuge enne kohtumist osalejate demograafilise taustaga: kust nad pärit on, mis vanuses ja soost osalejad on ja millised on nende elusituatsioonid?

Kui see teave on käes, peaksite uurima esindatud riikide ja kultuuride kohta. Millised on nende riikide peamised kultuurid, religioonid ja rahvad? Mida on võimalik välja uurida nende läbitud teekondade kohta?

Kui suudate suhestuda, mõista ja näidata, et juba teate üht-teist nende kultuuri ja päritoluriigi kohta, on hea algus tõenäoline. See aitab teil mõista ja austada mistahes esile kerkivaid erinevusi.

Sellised uurimistööd võimaldavad teil mõista paremini ennast ja vaadata lähemalt erinevaid aspekte, mis moodustavad teie kultuurilise tausta ja suhtumise ühislaulmisesse. Millised on teie ettekujutused ja kust need pärit on? Kas teie kultuuris on selliseid aspekte, mis võivad väljast tulnutele imelikud tunduda? Kas on mõttekas oma lähenemist muuta? Võib-olla on teistes muusikakultuurides huvitavaid elemente, mida kasutada?

Kokkuvõtteks: olge lugupidav ja avatud kõigele, mis võib juhtuda ja millised erinevused võivad esile tulla. Parim viis

seda teha on enda teadmiste laiendamine ja kriitiline pilk oma kultuurile. Kui see teil õnnestub, suudate luua sooja, avatud ja sõbraliku sõpruskonna, kus võib toimuda imepäraseid muusikalisi kohtumisi.

Mis on sinu eesmärk? Protsess, mitte toode

Teine otsustava tähtsusega aspekt on teie üldised eesmärgid ja projekti eesmärgid. Oht, mida on mainitud mitmetes uurimisvaldkonnas, on pagulaste kasutamine „vahendina“. Kui seate eesmärgiks luua konkreetse kunstilise tulemusega projekt, siis võivad meediakajastused või muu avalikkuse tähelepanu viia teid seatud eesmärkidest kõrvale.

Seda teemat kirjeldab täpselt Tania Canas, Austraalia organisatsiooni „RISE: Refugees, Survivors & Ex-detainees“ kunstiline juht oma artiklis, milles käsitletakse kümmet aspekti kunstilises töös põgenikega (Canas 2017). Kogu tekst on kokkuvõtlik ja kättesaadav ning soovitame teil seda lugeda, ent peamine teema, mille me siinkohal välja toome, on järgmine:

„Vaadake oma plaan kriitilise pilguga üle. Meie võitlus ei ole võimalus ja meie kehad pole valuuta, mille abil oma karjääri luua. Selle asemel, et lihtsalt keskenduda „teistele“ („kust ma leian pagulased“ jne), tehke enda kavatsustele kriitiline ja reflektiivne analüüs. Mis on teie motivatsioon töötada selle konkreetse teemaga? Miks just sellel ajahetkel?“ (sama allikas)

Kuigi on potentsiaalseid probleeme, mida võiks väga hästi käsitleda kui kunstilist lähtepunkti ning teil oleks sellise töö käigus muusikuna või kunstnikuna palju õppida ja kasvada, peaks teie eesmärgiks alati olema osalevate pagulaste jaoks parima võimaliku loomingu ja avatud keskkonna loomine. Avalikkuse ees esinemise teemat käsitletakse edaspidi veel, kuid selle töö juures tuleb mees pidada, et teie tähelepanu peab alati olema suunatud protsessile – kuidas aitab teie projekt parandada osalejate elukvaliteeti ja mida nad osalemisega võivad? Kunstiline töö pagulastega ei ole koht, kus saate esile tuua oma häid kunstilisi või esinemisoskusi. Te peate endale teadvustama, kuidas pagulastele läheneda. Vältige nende kasutamist kunstiteose „rekvisiidina“. Lühidalt: keskenduge ühislaulmise protsessile!

Marie Dubu

Peatükk 3: repertuaar

Noortest pagulastest koosneva koori jaoks on repertuaari valik olulisem kui ühegi teise koori jaoks. Nendel lauludel on suur mõju pagulaste ühtekuuluvustundele koorina ja selle tulemusena kogu projekti edukusele. Noorte pagulaste repertuaari valimisel tuleb arvestada mitme kriteeriumiga. Kõige paremini sobivaimate laulude valik on keeruline, sest tuleb võtta arvesse selliseid tegureid nagu vanus, profiil, kultuuriline ja muusikaline taust ning pagulaseks olemise kogemus. Keerulisus võib avalduda ka juba enne protsessi algust – kuidas leida piisavaid allikaid, millest valida?

Selles peatükis pakume teile mõningaid ideid ja häid tavasid, mida erinevate pagulaskooride dirigendid meiega lahkelt jagasid. Loodame, et need ideed aitavad lahendada väljakutseid, mis võivad tekkida noortele pagulastele repertuaari valimisel.

Projekti „Sing Me In” raames kogusime laule ja koostasime repertuaarijuhendi vahendiks, mille abil saate laiendada oma ideid eri suundadesse ja leida repertuaari pagulaskooridele. Spetsiaalse käsiraamatu „Sing Me In: repertuaarijuhend” saate alla laadida meie kodulehelt www.SingMeIn.eu.

Kuidas repertuaari valida

Esialgse lauluvaliku tegemine

Pärast esialgset uurimistööd ja informatsiooni kogumist kooriliikmete kohta, alustage esialgse lauluvaliku kogumist. Laulude valimise määrav tegu on lauljate vanus. Kui teie töö hõlmab kuni 12-aastaseid lapsi, tutvuge lastekoori repertuaariga, mida on lihtne õppida ja korrata. Noorte täiskasvanute repertuaari võite lisada keerukama keelekasutusega laule. Samuti on oluline mitte piirduda vaid mõnekeelse repertuaariga. Mitmete keelte kasutamine pagulaskoori repertuaaris on väga kasulik, kuna kõik teised keeled aitavad lauljal lauludes peituvale maailmale ja kultuuridele ligi pääseda.

Soovitame tungivalt alustada üsna lihtsate, elavate ja rõõmsameelsete lauludega. Enamik pagulaskoore laulab

lastelaule ja rahvalaule kogu maailmast. Pagulaskoori prioriteet on mõnus ajaveetmine, suhtlemine ja üksteisega inspireerivate muusikaliste hetkede jagamine. Seetõttu on kindla repertuaari kõrval vaja arvestada ka improviseerimisvõimalustega.

Ärge kasutage keerulist võõrkeelset muusikat. Paljud pagulaskooride juhid ütlevad, et nad püüavad valida rütmi ja meloodia poolest lihtsaid laule, millel on selge harmooniline ülesehitus ja lihtne keel. Teine võimalus on laulda ainult silpide või vokaalidega, millel puudub tähendus. Mõned dirigendid valivad lihtsa inglise keelega laule, kus on palju korduvaid sõnu ja fraase.

Türgi pagulaskoori juht rõhutas, et kooriprojektid käivituvad kergemini pagulaste jaoks hästi tuntud meloodiatega. Kõigile ühise nimetaja leidmine ei pruugi olla lihtne, kuid proovige vähemalt valida lihtsaid meloodiaid. Maades, kus ei kasutata läänelikku muusikalist noodisüsteemi, peaksid laulud olema piisavalt lihtsad, et neid kuulmise järgi õppida. Dirigendid peaksid olema väga kannatlikud ka paljude mitte-lääne kultuuridest pärit pagulastest lauljate jagamisel erinevatesse häälerühmadesse, sest neis kultuurides lauldakse ühehäälselt. Võib ka kasutada saatepartiiga laule, mis võimaldavad kiiremat arengut kui *a cappella* laulud.

Kui esialgne repertuaar on paigas, võite seda harjutama hakata. Saate seda hiljem korrigeerida koorilt saadud tagasiside põhjal, võttes välja neile sobimatud laulud või lisades uusi. Kuigi tavalises kooris oleks kohane planeerida kogu hooaja repertuaar kohe alguses, on pagulaskooride töös vaja olla paindlik.

Koori osalus repertuaari valikul

Hr Betzner-Brand, kes asutas koori [Begegnungschor Berlin](#), ütles ühel chor.com sessioonil, et nemad lubavad lauljatel osaleda repertuaari valikul. Neil on nn. repertuaarigrupp, kes otsib internetist lugusid ja esitab need ideed dirigendile, kes seejärel kontrollib, kas need on lauldavad, kas noodid on olemas või kas laule saab ümber seada. See julgustab demokraatlikku osalemist koori töös ja annab lauljatele rohkem kuuluvustunnet, kuna nad võivad mõjutada koori kunstilisi otsuseid. Siiski on oluline, et dirigendile / kunstilisele juhile jääks repertuaari osas viimane sõna.

Pagulaskooride liikmete seas on veel üks levinud tava – tuua kaasa oma emakeelseid laule. Soovitatud laulud toovad repertuaari erinevaid keeli ja meeleolu. Lauljad võiksid neid laule ise koorile õpetada, sõltuvalt muidugi nende oskustest. Vähemalt võiksid nad laulda oma versiooni kõigile või oma eakaaslastele. Kui neil ei ole võimalust kooriga suhelda, võib dirigent neid laule koorile tutvustada, saades abi oma allikatelt. See tava on üks kõige tõhusamaid, kuna see tugevdab kooriliikmete kuuluvust. Nad saavad võimaluse jagada oma identiteeti, oma kultuuri ja keelt muusika kaudu võõral maal, kus nad püüavad kohaneda. Kui repertuaaris on tuttavad laulud, mida neil on kerge laulda, tunnevad nad end rohkem kodus ja on enesekindlamad.

Keele valik

Väga oluline on lülitada repertuaari laule lauljate emakeeles. Võõrustajariigi laulude kaasamine võib aidata neil koori kaudu oma uuel kodumaal kohaneda. Kasutades laule neutraalses keeles, st keeles, mida ükski laulja ei räägi emakeelena, võib samuti luua kuuluvustunde, kuna sel juhul puudub kõigil sugulus nende lauludega, näiteks kui Süüria pagulased laulavad Saksamaal mõnes aafrika keeles. Ärge arvake, et lääne popmuusika on kõigile tuttav. Näiteks on täiesti võimalik, et Süüria pagulaskoor ei tea üldse mõnd Michael Jacksoni laulu, mida lääne koor ilmselt teab.

Keele kasutamiseks kooriproovides on palju uuenduslikke viise, alates juttude kirjutamisest, millega on haaratud kõik grupiliikmed kuni laulude ja lugude kombineerimiseni ja, eriti lastekooride puhul, kombineerides keelt koos liikumisega. Nagu edaspidi näitame, on märgid ja žestid põhilised vahendid grupiga suhtlemisel. Kui neid žeste kombineerida spetsiifiliste sõnade ja tähendustega, saab kooriproove huvitavamaks ja laulude sisu koorile kergemini arusaadavaks teha.

Raskusastmed

Pagulaskooride puhul toetab kogemus lihtsa repertuaari kasutamist. Oluline on teada koori taset ja seada repertuaaritase vastavaks. Ärge unustage, et selle kooriprojekti peamine eesmärk on sotsiaalne kaasatus muusika kaudu. Kui koor toimib juba hästi nii osalemise kui ka kuuluvuse mõttes, saate proovida ka mõningaid nõudlikumaid laule. Peamine eesmärk on luua kooslaulmise õhkkond, mitte seada kõrgeid muusikalisi eesmärke.

See, mida lääne mõistes peetakse lihtsaks, võib teiste kultuuride jaoks olla väga raske. Näiteks, lauljale, kes on harjunud kuulma monofoonilist laulu, võib polüfoonia osutada ehmatavaks kogemuseks.

Praktilised lahendused selle leevendamiseks võiksid olla näiteks ostinato ehk korduste lisamine, koori jagamine proovis rühmadeks jne. Jätke keerulisem mitmehäälsus hilisemaks. Teisalt, see, mis võib tunduda kummaline läänlaste kõrvadele, võib-olla väga tuttav teisest kultuurist pärit isikule, näiteks Süüria pagulasele mikrotonaalsete (araabia) makamid või dekoratiivne laulutehnika. Neid erinevaid oskusi võib lisada ka koori „tööriistakasti“, mis võimaldab pagulastel näidata ka enda oskusi.

Alguses on soovitatav kasutada ilma sõnadeta laule. Teise võimalusena võib kasutada lihtsaid sõnu, kuid mitte fraase. Näidete hulka kuuluvad kaanonid „Hello“, „Fruit Canon“, „Tumba“, „Nimba“ jms. Originaalsõnade asendamine sõnadega teisest keelest on samuti üks võimalus. Sellist tüüpi kaanonid leiab meie repertuaarijuhendist.

Loovus ja improvisatsioon

Pagulaskooris on alati ruumi improvisatsioonile. Mõned, võib-olla isegi paljud lauljad, ei ole kunagi elus nooti lugenud – nad tõenäoliselt õpivad kõrva järgi. Selles protsessis võib improviseerimine mängida olulist rolli, eriti kui püüate panna gruppi koos hingama ja tunnetama. Ühes uuringus mainitud projektis räägiti, et pagulaskoori dirigent võtab proovidesse kaasa oma India harmooniumi. Muusikalise hariduse saanud tudengid või ta ise improviseerivad sellel instrumendil või esitavad koorile kooriproovides laule. Mõned dirigendid kasutavad proovide alguses improvisatsioonimänge või nn. jäämurdjaid.

Viige oma grupp muusika rütmi neid aktiivselt improvisatsioonidesse kaasates. See võib anda kogu koorile kindla pulsi, millele toetudes üksikud lauljad või väikesed grupid improviseerivad. Muusikaliselt kogenematul grupil võib olla raske improviseerida, kuid kontrollitud ja suunatud improviseerimine suurendab grupi loovust, muutes lauljad aktiivsemaks.

Allikad

Repertuaariallikateks võivad olla erinevad kanalid.

Online-allikad hõlmavad veebisaiti nagu Musicanet⁵ CPDL (Choral Public Domain Library) või IMSLP (International Music Score Library Project). Kuid pagulaskoori jaoks konkreetsete laulude leidmisel võib „Sing Me In: repertuaarijuhend“ osutada väga kasulikuks. Paljud dirigendid on öelnud, et nad leiavad noote erinevates riikides elavate sõprade kaudu. Nagu varem mainitud, võib uut repertuaari leida ka kooriliikmete enda abiga, neilt soovitusi küsides. Neil ei pruugi olla nende laulude noote, aga nad oskavad soovitada, kust uut muusikat otsida.

---

⁵ Musicanet, „Sing Me In“ projekti partner, pakub projektiga seotud repertuaari. Kasuta otsinguväljal võtmesõna „singmein“!

Peatükk 4: proovide läbiviimine

Pagulaskoori proov on oma iseloomult tavalise amatöörkoori proovist täiesti erinev. See võib ilmned mitmel viisil, näiteks kas pagulased on tulnud vabatahtlikult laulma või ei. Tavaliselt tulevad lauljad kooriproovi omal soovil, pagulaste puhul ei pruugi see nii olla. See võib tekitada kooliga sarnase õhustiku, kus õpilased peavad kooritunnis käima, soovivad nad seda või ei. Pagulaskeskuse direktor võib otsustada saata nad kooriproovi osana ühiskondlikust tegevusest. Teiseks võib teie koori õhustikku mõjutada mõnede lauljate religioosne distants laulmisega. Neid juhtumeid tuleks hoolikalt käsitleda ja võtta aega lauljate motiveerimiseks.

On ka juhtumeid, kus pagulased osalevad projektis vabatahtlikult. Kuid jällegi, erinevalt tavalistest kooridest, võib lauljatel olla vähe kooris laulmise kogemust või võib see üldse puududa. Seetõttu peab dirigent keskenduma kooriproovi tõhusale läbiviimisele, et lühikese ajaga saaks saavutada häid tulemusi. Selliste kooride üldreegel on, et tõenäoliselt ei kuku midagi välja täpselt nii nagu planeeritud, sest mitmed tegurid ei sõltu juhust – näiteks lauljate tööaeg, motivatsioon, kättesaadavus, oskused jne.

Ettevalmistus kooriproovideks

Nagu alati, on esimene samm leida hea harjutusruum. Enamikes pagulaskeskustes pole ilmselt ideaalseid ruume kooriproovide läbiviimiseks. Sellest hoolimata peaks alustama korraliku ruumi leidmisest, kus on stabiilne temperatuur, hea valgustus ja piisavalt toole istumiseks. Nagu repertuaari alajaotuses mainitud, annavad saattega laulud kiiremat muusikalist tulemust. Kui muusikaline juht otsustab kasutada saadet, on ülitähtis, et ta suhtleks eelnevalt saatjaga. Juht peab arvestama ka logistikaga – kui näiteks saatepartiiks kasutatakse klahvpille, tuleb kontrollida, kas need on saadaval või tuleb need kohale tuua. Mõnel juhul võib olla probleeme ka elektrijuhtmete või pikendusjuhtmetega.

Pärast sobiva ruumi leidmist tuleb järgmisena luua lauljatele sobivad tingimused. Toit ja joogid võivad siin mängida olulist rolli – mõnegi laulja jaoks võib toidu pakkumine olla motivatsiooniks. Samuti aitab see luua tugevamat

dünaamikat grupis, kui kohalikud jagavad jooki ja toitu. Omavahelisele suhtlusele kuluvat aega ei tohiks vaadelda prooviaja raiskamisena – vastupidi, piisav suhtlusaeg on uue loodava grupi sisekliima jaoks hea investeering.

Kuidas alustada?

Paljud dirigendid ütlesid, et nad saavad häid tulemusi, alustades proove nn. jäämurdjatega. Grupp pole tõenäoliselt ühtse ülesehituse ja kontsentratsiooniga, seega on hea mõte enne alustamist nende tähelepanu koondada. Teisalt, tähelepanu saab koondada ka musitseerimisega, kuid siis peaks alguslaul olema pagulaste jaoks lihtne laulda. Edasijõudnud rühma jaoks võib see olla laul, mida nad laulsid eelmistes proovides, alustava rühma jaoks laul nende oma kultuurist, mida nad väga hästi tunnevad. Ka mittemuusikalised „jäämurdjad“ annavad väga häid tulemusi, kui eelnevad juhised esitatakse väga selgelt. Keeleprobleemide tõttu võivad keerulised juhised mõistetamatuks jääda. Seega, kui plaanitud jäämurdja on liiga keeruline, tehke see väiksemateks ja lihtsamateks osadeks. Eesmärgiks on koondada grupi tähelepanu enne muusikalise osaga alustamist.

Sobiva sisu tagamine

Sümbolite ja sümbolsete selgituste kasutamisel tuleb silmas pidada haavatavust. See on veel üks põhjus, miks repertuaari tuleks mitu korda kontrollida, et näha, kas sisus on mingeid ettenägematuid psühholoogilisi kõrvalmõjusid. Võtame näiteks täiesti lihtsa ja süütu laulukese laevadest merel, mis sobiks koorile muusikalise taseme mõttes. Kui aga paljud pagulased veetsid merel pikki ja raskeid öid, võib-olla kaotasid seal oma lähedased sõbrad või sugulased, siis pole see laul ehk kõige sobivam. Niisiis, sisu ettevalmistamisel peab juht olema võimalike traumade pärast väga ettevaatlik.

Ühise keele ja žestide loomine

Paljud näidisjuhtumid on kinnitanud, et pagulased ei tunnista läänelikke dirigeerimisliigutusi. Seepärast pole tark klassikalisest dirigeerimistehnikast kinni pidada. Pigem tuleks luua kooriga suhtlemiseks ühine ja võib-olla isegi uus keel. Mõned projektid on tõestanud, et sellise keele väljamõtlemisel ühiselt koos kooriga oli positiivseid tagajärgi, näiteks kuuluvustunde tugevdamine.

Ühine žestide nimekiri on kohustuslik, eriti lastekooridega töötamisel. See lihtsustab tööd kooriga. Näiteks võib tuua: da capo, takt number X, tekstiga / ilma tekstiga, liikumisega / ilma liikumiseta, hüppamine lõppu, korrake minu järel jne. Pagulaskooride keelebarjääri arvestades võiks olla mõistlik alustada žestide kasutamist kohe esimestes proovides, et inimesed mõistaksid, mida juht tegelikult silmas peab. See säästab palju aega, mis muidu kuluks keeleerinevuste selgitamiseks. Proovi peab läbi viima nii tõhusalt, et kõik oleks ärkvel ja motiveeritud.

Dirigeerimistehnika ja proov

Nagu eespool mainitud, loovad ühised žestid koori jaoks spetsiaalse dirigeerimistehnika, mis võib projektiti erineda, kuid millel on sama eesmärk: selge suhtlemine. Paljud dirigendid soovivad paindlikkust ega nõua ühe konkreetse tehnika kasutamist. On mitmeid juhtumeid, kus jäljendamine võib proovitehnikana olla väga kasulik. Kui kasutate küsimuse-vastuse meetodit (*call-response method*), hoidke rütmi käte ja jalgade või klaveri abil. Mõnel juhul võib osutada vajalikuks laulmise ajal rütmi kaasa plaksutada. Paljud dirigendid kasutavad nii teksti kui meloodia meelde jätmissel liikumisi.

Keel

Kui grupp on keele poolest enam-vähem homogeenne, võiks proovis laulusõnu tõlkida. Norra juhtumid on näidanud, et sõnade tõlkimine norra keelest pagulaste emakeelde on alati tugevdanud sidet muusikaga. Laulude tõlkimisel veenduge, et laulusõnad kirjutaks üles inimene, kellele see keel on emakeeleks, et vältida vigu ja väärti mõistmisi.

Nagu varem mainitud, ei pea suhtlemiseks rääkima sama keelt. Ühest vaadeldud projektist jäi kõlama mõte, et muusika on universaalne keel. Siiski palus ka selle mõtte välja toonud dirigent mõnikord tõlgi abi, sest praktilisi üksikasju saab tõlgi ja tõlke kaudu paremini edastada. Üldiselt pole see suur probleem, kuna enamikes uuringu projektides väidetakse, et peaaegu alati on grupis üks pagulane, kes suudab tõlkida kas inglise keelde või otse kohalikku keelde.

Mõnel juhul võib keel olla ka suur probleem. Ühes Norra projektis mainiti, et neil oli kooris grupp noori seitsme erineva emakeelega ja kehvade norra / inglise keele oskustega. Need inimesed olid elanud Norras maksimaalselt kolm kuud ja mõned neist olid äsja saabunud. On selge, et nendega suhtlemiseks ei olnud ühist keelt. Dirigent valis peamiseks õppemeetodiks häälduse järgi kordamise (*echoing*) ning püüdis proovide ajal võimalikult vähe rääkida, kasutades võimalikult palju kehakeelt.

Keerulisemad juhtumid

Pagulaskoori juhtimisel võib grupis esinevate kultuuriliste erinevuste või vastuolude tõttu esineda ootamatuid väljakutseid. Näiteks Istanbuli Tarlabası Toplum Merkezi (kogukonnakeskus) pagulaskoori dirigent / juhataja räägib raskustest, mis tulenevad muusikalise tausta erinevustest:

„Enamikul lastest pole muusikalist kuulmist. Üritan õpetada neid koos tegutsema, üksteist kuulama ja harmoonilisi helisid tekitama. Mõnikord õpetan neile põhilisi muusikateadmisi, nagu noodinimed või erinevad rütmid. Mängin neile klaverit, et nad erinevaid helisid eristaksid, me improviseerime ja mängime mängu. Kasutan mängu ja rütmiharjutusi, et nende tähelepanu võita. Nüüd kasutatakse neid soojenduseks ja hingamisharjutusteks. Meie repertuaar koosneb lastelauludest ja kergetest hääleharjutustest, millel on ilus meloodia ja mis ei sisalda ühtegi poliitilist, usulist või rahvuslikku elementi. Nad laulavad lihtsaid kaanoneid enam-vähem õige rütmiga, kuid kahjuks mitte alati õigel viisil, ka siis, kui on tegemist ühehäälsede viisidega. Mõne kooriliikme jaoks on see üsna lihtne, kuid teisele on see väljakutse.“

Erinevatest kultuuridest pärit inimestega töötamisel võivad dirigendid kohtuda ootamatute väljakutsetega. Näiteks ARCAMI (varjupaigaküsimuste ja migratsiooni uurimiskeskus) puhul selgitab naisdirigent: „Alguses ei aktsepteerinud lauljad mind koorijuhina, sest olen naine.“ Ühe Afganistani noortekoori puhul tõusis teemaks täpsuse mõiste. Dirigent eeldas, et kooriliikmed saavad „õigel ajal“, aga kuna kooril oli täiesti teistsugune arusaam „õigest ajast“, jäid nad hiljaks. Proov ei alanud kunagi täpselt, sest proovi alguseks määratud ajal hakkasid kooriliikmed alles saabuma, kuna nende päritolukultuuris oli see tavapärase.

Afganistani poistekooris U18 oli paar poissi, kes tekitasid proovide ajal alati probleeme ja segadust. Dirigent arutleb küsimuse üle nii:

„Minu teises projektis, kus ma õpetasin umbes kahtkümmet alla 18-aastast afgaani poissi, oli paaril poisil stereotüüpne „paha poisi“ imidž ning soov olla grupis alfaime. See oli muusika õpetamisel paras väljakutse, dirigendina katkestati mind pidevalt ning muusika jäi tahaplaanile. Mina olin harjunud teistsuguse dünaamikaga ja pidin kohandama oma õpetamisstiili selle grupi kriteeriumitega – muutes selle füüsilisemaks (kaasates liikumist), lühendama pause jne.“

Selliste erijuhtumitega silmitsi sattudes peab dirigent / liider olema kogu grupi suhtes loominguine, positiivne ja konstruktiivne. Olge julge ja püüdke leida probleemidele uuenduslikke lahendusi. Dirigendi ülesanne on luua kooris harmooniline õhkkond ja tegelda erinevustega nii, et lõpuks saaks neist koori rikkus. Selleks leiavad dirigendid inspiratsiooni erinevatest allikatest, nii sarnaste juhtumite otsimisest oma suhtlusringkonnas kui ka vastavast kirjandusest. Oluline on meeles pidada, et dirigent pole ainus, kellel tekivad grupis sellised raskused. Olge rahulik ja hakake otsima lahendusi, rääkige kolleegidega või lihtsalt guugeldage.

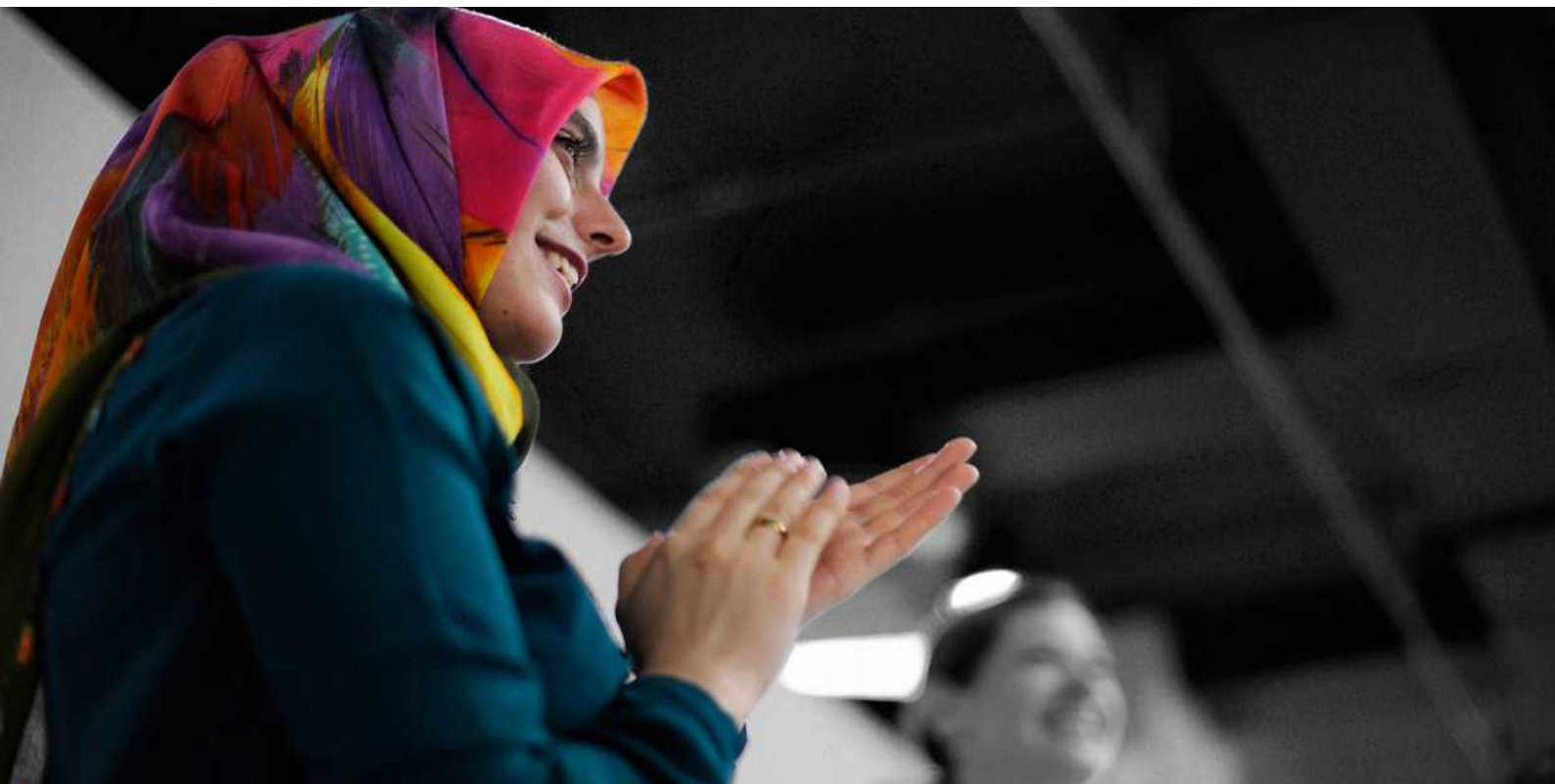
Dirigendi roll

Dirigent peab pagulasprojektides tegelema paljude küsimustega. Tema roll pole olla ainult koori dirigent, vaid ka juht, korraldaja, motiveerija, meeskonna looja, mõnikord isegi lihtsalt hea „kuulaja“ nende probleemidele. Muusikaline osa võib tema ülesannete seas olla väga väike, võrreldes teiste praktiliste asjadega, millega ta peab tegelema.

Paljud dirigendid teatavad, et nende igapäevane töö pagulaskeskustes koosneb peamiselt organisatsioonilistest küsimustest. Selles mõttes tegutseb dirigent rohkem juhina kui kunstiline juhina. Ankara pagulaskoori dirigent juhib tähelepanu sellele, et tema põhitöö kooris hõlmab suuresti logistikat, et kooriliikmeid üldse kokku tuua. Kui küsiti tema rolli kohta proovides, ütles ta, et dirigendina kulub tema põhiaeg kooris distsipliini tagamisele. Tema kogemuse kohaselt on pagulased sageli üksteise suhtes agressiivsed ja seetõttu peab dirigent olema tugev isiksus. Erinevad kogemused näitavad, et kooriprojektid on edukamad, kui liikmetel on dirigendiga emotsionaalne side.

Kuna pagulaskooridega tehtud töö pole üksnes muusikaline eesmärk, siis kipub dirigentide kunstnikunatuur olema neis projektides teisejärgulise tähtsusega. Olulisemat rolli mängib ta võime liikmed grupiks kokku tuua ja tema veenmisoskused, et muusika võib olla leppimisvahend.

Mõned projektid viitavad ka sellele, et pagulaskoori dirigent peab olema koori liikmetega tihemini koos, kui seda on vaja tavalises koorikeskkonnas. Selle põhjuseks võib olla fakt, et pagulastel võib olla rohkem personaalseid vajadusi, mida dirigendiga jagada või tahavad nad lihtsalt grupijuhiga jagada logistilisi või psühholoogilisi probleeme. Seepärast peavad pagulaskooride dirigendid olema valmis kuulama kooriliikmeid rohkem kui tavalise koori puhul.

Peatükk 5: esinemised

Esinemiste tähtsus pagulasprojektides on iga juhtumi puhul väga erinev. Mitmed lähenemised peavad esinemisi ebavajalikeks, selle asemel on eesmärgiks kooriks ühinemise protsess. Sel juhul pole noorte pagulaste jaoks oluline esineda publiku ees ja projekti läbiviimiseks piisab regulaarsetest või ebaregulaarsetest proovidest, töötubadest või istungitest. Teised jällegi näitavad, et esinemised on pagulaskooridele olulised. Nende projektide puhul on kontsert protsessi lahutamatu osa ja sellest on kasu.

On need vajalikud?

Projektides, kus ei peeta esinemist oluliseks, väidetakse, et nende peamiseks eesmärgiks on kasutada ühislaulmise platvormi. Kui noored pagulased tulevad ühiselt koos laulma, on neil võimalus põgeneda oma traumaatilise mineviku kogemustest, vähemalt emotsionaalselt. Ühislaulmist ei ole vaja lõpetada kontserdiga. Mõnede projektide läbiviijad väitsid, et see on energia ja aja raiskamine. Teised väitsid, et väikeste laste kontekstis pole kontsert oluline. Üks Mysebu projektijuht märkis, et nad ei suuda kontserdiks valmistuda, sest nad ei tea, kui kauaks noored inimesed sinna jäävad. Ilma järjepidevuse tagamiseta võib kontserdi andmise kohustust väga raske täita olla.

Teisest küljest väidavad esinemisi tähtsustavad projektid, et neil on omad eelised. Paljude kogemuste kohaselt kasvatavad kontserdid koori motivatsiooni. Kontserdiks valmistudes koor keskendub, sest neil on konkreetne eesmärk, mida jagada. Gruppi kuuluvatel inimestel on pärast proove ja korralikku kontserti kõrgem enesehinnang ja -austus. Esmane tunne on siin „saavutus“. Veelgi enam, arvestades, et kontserdil oli tõenäoliselt ka pagulaskeskuse teisi pagulasi, jagasid nad ka seda, mille nimel nad on teiste pagulastega koos töötanud. Seda võib vaadelda ka kui kingitust nende sõpradele ja peredele, mis toob kaasa ülendava tunde ka mitte-kooriliikmetele. Lõpuks võib see isegi suurendada kooriliikmete arvu. Kui publikus on esindatud ka teiste ühiskonnakihtide liikmed, suurendab kontsert ka teadlikkust pagulastest ja nende kogemustest.

Mõned kogemused näitasid, et esinemine laval teeb lapsed uhkeks ja saadud aplaus võib olla üldse esimene aplaus

publikult nende elus. See võib olla paljude inimeste jaoks murranguline hetk. Nad võivad tunda end pärast publiku ees esinemist austusväärsemana.

Millised on väljakutsed?

Kontserdiks valmistumisel on peamiseks väljakutseks see, et regulaarselt käiks proovides kindel rühm inimesi. Pagulaste põhivajadused ja pagulaskeskuste olemus võivad põhjustada erinevate rühmade osaluse erinevates proovides. Mõned liikmed ei pruugi isegi kontserdipäeval esinema tulla, sest peavad tegelema teiste praktiliste küsimustega. Samuti on täiesti võimalik, et enamik liikmeid pole enne koorilaulu kuulnud ega tunne läänelikku kontserdikorraldust. Lavale minek ja lavalt tulek, publiku ees seismine, pärast esinemist kummardamine ja lavahirm on teemad, millega tuleb nende ilmnemisel tegeleda.

Samuti on oluline märkida, et esinemine suurendab projektikulu. Sõltuvalt kontserdi vajadustest (instrumentalistid, kostüümid, tehnilised vajadused, lava jne) võib see eelarvet tõsiselt mõjutada. Kontsert vajab alati publikut ja see veel üks probleem, millega tegelda.

Kuidas neid lahendada?

Lauljatega seotud praktilisi väljakutseid on võimalik lahendada kontserdiolukorra loomisega proovis. Näiteks, osa koorist esitab publikuks olevatele teistele kooriliikmetele ühe laulu. See loob kontserdiolukorra ja lauljad õpivad tundma laval olemise psühholoogilist seisundit. On täiesti mõistetav, et esitus ei kuku muusikaliselt hästi välja. See on tööprotsessi loomulik osa ja keegi ei oota, et esitus oleks muusikaliselt ideaalne. Dirigendil ei pruugi mõnede aspektide suhtes mingit mõjuvõimu olla, näiteks ei saa ta muuta asjaolu, et mõni liige ei tule teatud põhjustel kontserdile kohale. Neid fakte tuleb aktsepteerida nii nagu nad on.

Eelarvega seotud väljakutseid tuleb hoolikalt käsitleda. Kuna projekti eesmärk ei ole rohkem raha teenida ja rohkem kulutada, peab juht leidma eelarveprobleemile targad lahendused. Taskukohane võimalus on pakkuda esinemist pagulaskeskuse teistele liikmetele. Teine võimalus on võtta ühendust poliitiliste või erasektori institutsioonidega, kes toetavad pagulaskeskusi, ja paluda nendelt logistilist tuge.

Kus esineda?

Kontserdilava peab eelkõige olema kergesti ligipääsetav koht, kus kooriliikmed end mugavalt tunnevad. Kontserdi korraldamine kirikus pole teostatav, kui moslemist kooriliikmed sellest keelduvad. Sellistel juhtudel tuleks kasutada „neutraalseid“ kohti, näiteks kultuurikeskusi või koole. Lava ei tohiks asuda pagulaste elukohast väga kaugel, seda transpordi korraldamise pärast, aga ka sellepärast, et pagulaskeskuse liikmed võivad tahta kontserdile tulla. Ka ei pruugi pagulased soovida sõita oma ajutisest kodust kaugemale. Pagulastele tuleks pakkuda tasuta transporti. Kõige parem oleks leida kontserdipaik, kuhu jõudmiseks polegi vaja transporti. Paljudel juhtudel on esinemispaigana kasutatud koole, kultuurikeskusi, väikeseid kontserdisaale, aga ka teisi erinevaid paiku, näiteks raamatukogusid või heategevusorganisatsioone.

Publiku värbamine

Kõige lihtsam ja otsesem viis esinemistele publiku leidmiseks on kutsuda kaaspagulasi – nemad on nii kergesti ligipääsetav grupp kui ka märkimisväärne vahend tehtud töö väärtustamiseks, jagades seda oma saatusekaaslastega. Ka oma pagulaskeskuses või majutuskohas esinemine on kuluefektiivne. Teine võimalik publik on naabruses elavad inimesed. Peamine eesmärk on luua südamlük suhtlus kohalike elanike ja pagulaste vahel. Kohalike omavalitsuste kaasamine esinemistele aitab kaasa projekti tuntuks ja võib aidata otsustajatelt toetust saada.

Mida esinemiselt oodata?

Lõpptulemus ei ole tõenäoliselt tavaline kontsert. Muusikaline tulemus võib varieeruda sõltuvalt paljudest eelpool kirjeldatud teguritest ja see ei tohiks olla kontserdi edukuse hindamise kriteeriumiks. Siiski on üks motiveerivaid tegureid koostöö kvaliteedi suunas.

Üks dirigent selgitas, et lõppude lõpuks on distsipliin koos kaastunde ja mõistmisega ühe eduka kontserdi põhielemendid. Võttes arvesse kõiki neid väljakutseid, ei ole kontserdi ettevalmistamine lihtne. Paljude projektide juures väidetakse, et teatud liikmed ei käi kunagi proovides, neid on raske regulaarselt proovidesse saada, mõnikord hakkavad pagulased järsku uuesti proovides käima ja selle tõttu peab juba kokkulepitud plaane tühistama. Mõnikord ei ilmu liikmed ka kontserdipäeval välja. Nii et ärge oodake kontserdist liiga palju, pigem nautige seda kui inimlikku kogemust.

Abivahendid ja viited

Laadige alla projekti „Sing Me In“ need kolm käsiraamatut meie veebilehelt:

- „Sing Me In: sisserändaja taustaga noorte kaasamine olemasolevatesse kooridesse“
- „Sing Me In: töö koolis“
- „Sing Me In: repertuaarijuhend“

Et arendada narratiive migratsiooni teemadel:

<https://www.ietm.org/en/publications/creation-and-displacement-developing-new-narratives-around-migration?platform=hootsuite>

Mapping Creation and Displacement (published in cooperation with CAE)

[Mapping “Creation and Displacement: developing new narratives around migration”](#)

With Annex – projektide nimekiri

[Annex listing 141 artistic projects and initiatives dealing with refugees and migration](#)

Canas, Tania. RISE 2017. “10 Things You Need To Consider If You Are An Artist – Not Of The Refugee And Asylum Seeker Community- Looking To Work With Our Community” <http://riserefugee.org/10-things-you-need-to-consider-if-you-are-an-artist-not-of-the-refugee-and-asylum-seeker-community-looking-to-work-with-our-community/>

Dunderovic, Igor. Ballade.no 2017, “Musikk i mottak og danser med ulver” <http://www.ballade.no/sak/musikk-i-mottak-og-danser-med-ulver/>

UNHCR 2017a. “Figures at a Glance – Statistical Yearbooks”, <http://www.unhcr.org/figures-at-a-glance.html>

UNHCR 2017b. “Global Trends - Forced Displacement in 2016”. <http://www.unhcr.org/globaltrends2016/>